

Marina Kiseleva

Ljudi i životinje u ruskom baroknom propovjedništvu

Propovijedi kao žanr i fenomen u liturgiji dugo nisu bile poznate ruskoj pravoslavnoj crkvi i ruskoj kulturi. Umjesto toga postojalo je Slovo (Riječ), kojom su se svećenici obraćali vjernicima ruske crkve. Također, za vrijeme liturgije izvodila su se *Ustavnije chtenija* (kanonska čitanja). No, opati iz Kijeva (članovi Kyiv-Mohyla Sveučilišta - KMC), došavši u Moskvu, poučili su svećenstvo pisanju propovijedi i propovijedanju, te je žanr na taj način uveden. Simeon iz Polotskog već je završio obrazovanje na KMC-u kada ga je car Aleksej Mihajlovič pozvao u Moskvu. Simeon je autor dviju opsežnih zbirki propovijedi - *Obed dushevnyi* (Duhovni objed), sastavljena 1675. godine od 109 propovijedi koje prate liturgijsku godinu i *Vecherya duchevnaya* (Duhovna večera), sastavljena 1676. godine od 78 propovijedi za svetkovine Gospodnje, Gospine i osobito štovanih svetaca, za koje je dodano 29 propovijedi. Prvu zbirku objavio je 1681., a drugu 1683. Simeonov učenik, Silvestre Medvedev. Mnoga druga Simeonova djela također možemo nazvati propovijedima, na primjer enciklopedijsku zbirku stihova *Vertograd mnogotsvetnyi* (Vrt prepun cvijeća). *Vrt prepun cvijeća* i druge Simeonove zbirke obraćaju se čovjeku kao Božjem stvorenju, ne kontemplativno, nego kao predmetu moralnog očvršćivanja i prosvjete. Čovjek postaje sastavni dio barokne retorike, domene u kojoj propovjednik vješto upotrebljava svoje umijeće dodijeljeno mu od Boga. U *Vrtu prepunom cvijeća* i u zbirkama propovijedi isprepleću se, u prozi i stihu, dogmatske teme i teme moralne teologije.

Verbalno i slikovno prikazivanje životinja u književnosti i likovnoj umjetnosti baroka blisko je povezano s čovjekom i područjima njegova djelovanja. Ta povezanost određuje ulogu životinja u propovijedima i olakšava autoru prenošenje temeljnih načela moralne teologije slušatelju, jednostavnim i razumljivim vizualnim formama, u suglasnosti s općom tendencijom prema vizualizaciji apstraktnih pojmova u baroknoj umjetnosti. Upotreba životinjskih prikaza za karakteriziranje ljudskih bića ukorijenjena je u različitim tradicijama: drevnoj književnoj tradiciji koja seže do vremena prije kršćanstva, simbolici životinja u Bibliji, srednjovjekovnim bestijarijama, književnoj tradiciji nakon srednjeg vijeka, enciklopedijama i kompendijima simbola te retoričkim zakonima i sredstvima same barokne umjetnosti.

Pri određivanju tretmana ove teme u baroknim propovijedima možemo izdvojiti nekoliko pretpostavki. Prvo, životinja je prikazana kao slika - simbol, to jest vizualizirana je riječima te simbolizira pozitivne i negativne crte čovjeka čije ponašanje nalikuje ponašanju određenih životinja. Prikazi - koncepti životinja temeljeni su na alegorijskim interpretacijama ljudskog bića u cjelini i uspoređivani su s njime (ovoj kategoriji pripadaju prikazi, na primjer, čovjeka kao ovce, vuka ili krokodila, pa čak i simboli četiri evanđelista, zatim prikazi janjeta, lava i orla) ili životinja simbolizira određene kvalitete, djelovanje ili sposobnosti čovjeka. Drugo, ti prikazi - koncepti životinja koriste se kao univerzalna moralna metafora, koja pripada tradicionalno utvrđenoj povezanosti svake određene "životinjske vrste" s određenom vrlinom ili manom unutar općeg okvira moralnog poučavanja («вид животного» - Simeon je terminom "vrsta" – вид - označio različite životinje, raspravljajući o načinima očuvanja tih "vrsta" i uvjetima potrebnim za njihovo preživljavanje). Treće, u svojim Propovijedima, Simeon se usredotočio isključivo na životinje spomenute u Bibliji i one su, između ostalog, početak strukturiranja literarnih vještina radi što bolje razumljivosti pri poučavanju i prosvjetljivanju svojih slušatelja.

Četvrto, iako je to prilično rijedak slučaj, u tekstovima Propovijedi pojavljuju se neka karakteristična obilježja životinja, za koja Simeon tvrdi da ih je preuzeo od prirodoslovaca (естествословцев). Na taj način slušatelji mogu naučiti ponešto o obilježjima i staništima životinja. Iako su istaknuta ova četiri literarna načina, treba naglasiti da su ona međusobno ovisna i povezana.

U ovom se članku želi pokazati da je uloga nabrojanih literarnih sredstava vrlo značajna u zbirci Propovijedi Simeona iz Polotskog, kao i u njegovim stihovima sjedinjenim pod nazivom *Vertograd mnogotsvetnyi*, koje možemo, do neke mjere, smatrati poetskom vizijom propovijedi.